

Laylo MIRZOYEVA,
Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
E-mail: rustamkhurramov@mail.ru

Termiz davlat pedagogika instituti v.b. dotsenti, f.f.f.d., G.A.Salomova taqrizi asosida

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MEHMONXONA ISHI TERMINLARINING KOMPLEKS CHOG'ISHTIRMA TAHLILI

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz va o'zbek tillarida mehmonxona ishi terminlarining kompleks chog'ishtirma tahlili olib borilgan. Unda ikki tildagi mehmonxona leksikasining shakllanish tarixi, terminlarning tarkibiy xususiyatlari, va ularning o'zaro o'xshash va farqli jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada zamonaviy mehmonxona ishidagi globalizatsiya va texnologik o'zgarishlarning mazkur leksikaga ta'siri ham o'rganilgan. Tadqiqot natijalari ikki tildagi mehmonxona ishi leksikasini kengroq tushunish va uning o'zaro aloqadorligini ko'rsatishga xizmat qiladi. Tahliliy maqola talabalar, professor-o'qituvchilar, mehmonxona xizmati xodimlari hamda sohaga qiziquvchi keng auditoriya vakillari uchun mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: Mehmonxona ishi, terminologiya, chog'ishtirma tahlil, globalizatsiya, leksika, mehmonxona xizmatlari.

COMPLEX ANALYSIS OF HOTEL BUSINESS TERMS IN ENGLISH AND UZBEKI

Annotation

In this article, a comprehensive cross-sectional analysis of hotel business terms in English and Uzbek languages was carried out. It analyzes the history of the hotel lexicon in two languages, the structural features of the terms, and their mutual similarities and differences. The article also studies the influence of globalization and technological changes in modern hotel work on this lexicon. The results of the research serve to provide a broader understanding of the lexicon of hotel work in two languages and to show its interrelationship. The analytical article is intended for students, professors, hotel staff, and representatives of a wide audience interested in the field.

Key words: Hotel work, terminology, cross analysis, globalization, lexicon, hotel services.

КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ ТЕРМИН ГОСТИНИЧНОГО БИЗНЕСА НА АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

В данной статье был проведен комплексный перекрестный анализ терминов гостиничного бизнеса на английском и узбекском языках. Анализируется история гостиничной лексики на двух языках, структурные особенности терминов, их взаимные сходства и различия. Также в статье исследуется влияние глобализации и технологических изменений в современной гостиничной работе на данную лексику. Результаты исследования призваны обеспечить более широкое понимание лексики гостиничной работы на двух языках и показать ее взаимосвязь. Аналитическая статья предназначена для студентов, преподавателей, сотрудников отелей и представителей широкой аудитории, интересующейся данной сферой.

Ключевые слова: Гостиничная работа, терминология, перекрестный анализ, глобализация, лексика, гостиничные услуги.

Kirish. Jahon tilshunosligida XX asrning so'nggi va XXI asrning dastlabki yillarida terminologiyaning mustaqil yo'nalish sifatida taraqqiy etishi, turli tilli lug'atlarning yaratilishi, milliy terminologiya va terminografiyani rivojlantirish qiyosiy aspektidagi tadqiqotlar qamrovini kengaytirdi. Hozirgi davrda terminologiya muloqot jarayonida axborot manbai, turli ixtisosliklarni o'zlashtirish, ilmiy-texnik taraqqiyotni jadallashtirish vositasi sifatida xizmat qilmoqda. Bu, o'z navbatida, mazkur sohadagi ilmiy izlanishlarga bo'lgan ehtiyojni yanada oshiradi. Binobarin, sohaviy terminlarni tartibga solish va unifikatsiyalash, ingliz, rus va o'zbek tillaridagi izohli lug'atlarni chog'ishtirish asosida ilmiy xulosalar chiqarish bugungi fanning dolzarb vazifalaridan biridir.

Zamonaviy dunyo tilshunosligida terminologiyaning o'rni, umumiy va xususiy terminologiya muammolari, shuningdek, tilshunoslik terminlarini tartibga solish jarayoni bilan bog'liq tadqiqotlar bir til doirasida muayyan darajada amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, tilshunoslik terminlarining leksikografik talqini bir necha til izohli lug'atlarini chog'ishtirish kesimida o'rganilmagan. Ayni paytda turli tizimga mansub bo'lgan tilshunoslik terminlarini saralash, unifikatsiyalash, tasniflash, kodifikatsiyalash, izohlash, ularning funksional, leksik-semantik xususiyatlarini aniqlash kabi ustuvor yo'nalishlarda ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Tarixiy tadridj va taraqqiyot o'zgarishlari shuni ko'rsatadiki, mehmonxona ishi terminologiyasi mehmonxona sanoati va turizmning rivojlanishi bilan uzviy bog'liq bo'lgan muhim sohalardan biri. Ingliz va o'zbek tillaridagi mehmonxona ishi terminlari nafaqat madaniy va iqtisodiy o'zgarishlarni, balki

globalizatsiya jarayonining ham ta'sirini aks ettiradi. Bu leksika ikki tilda ham tarixiy jarayonlar davomida shakllanib, turli bosqichlarda o'zgarib borgan.

Ingliz tili mehmonxona ishi sohasida xalqaro til sifatida muhim ahamiyat kasb etgan. Bu tildagi mehmonxona terminologiyasi ko'plab millatlar tomonidan qabul qilingan va zamonaviy mehmonxona sanoatining asosini tashkil etgan. Bundan farqli o'laroq, o'zbek tilidagi mehmonxona ishi terminologiyasi milliy qadriyatlar, an'analar va turli tarixiy omillar ta'sirida shakllanib, o'zining xos xususiyatlariga ega.

Mazkur maqolada mehmonxona ishi terminologiyasining ingliz va o'zbek tillaridagi o'xshash va farqli jihatlari chuqur o'rganilib, ularning umumiyliklari va o'ziga xosliklari aniqlanadi. Ikki tildagi terminologiyani chog'ishtirish orqali, mehmonxona ishidagi zamonaviy leksik tendensiyalar va ularning rivojlanish yo'nalishlari aniqlanadi. Tadqiqotdan maqsad, mazkur sohada tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir va aloqalarni o'rganish hamda ularning umumiy rivojlanish tamoyillarini yoritishdan iborat.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Ingliz va boshqa xorijiy tillarda hamda rus tilshunosligida umumiy va xususiy terminologiya bo'yicha bir qator tadqiqotlar olib borilgan. O'zbek tilshunosligida terminologiya masalalari M.E.Umarxo'jaev, I.X.Sadikova, S.X.Nurmatova, O.Tursunova, P.P.Nishonov, O.S.Axmedov, D.X.Kadirbekova, H.V.Mirzaxmedova va S.T.Mustafayevalar tadqiqotlarida o'z aksini topgan.

Barchamizga ma'lumki, jahon tilshunosligida mehmonxona ishi terminologiyasining shakllanish tarixi mehmonxona va mehmonxonalar sanoatining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Bu sohadagi terminlar madaniy, iqtisodiy va

texnologiyalik o'zgarishlar bilan shakllanib, har bir davrda yangi tushunchalar, atamalar va lug'atlar paydo bo'ldi. Quyida mehmonxona ishi terminologiyasining shakllanish tarixi haqida qisqacha ma'lumot keltiriladi.

Metodologiyasi. Mehmonxona va xizmat ko'rsatish sohasi global iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biridir. Ingliz tili mehmonxona ishida xalqaro aloqa tili sifatida ustunlik qiladi, bu esa terminologiyaning standartlashuviga yordam beradi. Boshqa tomondan, o'zbek tilida mehmonxona terminlarining rivojlanishi va lokalizatsiya jarayonlari diqqatga sazovor. Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi mehmonxona ishi terminlarining qiyosiy tahlili o'tkaziladi, ularning morfologik, semantik, fonetik va madaniy jihatlaridan o'rganiladi.

Ushbu tadqiqotda quyidagi usullardan foydalanildi:

1. Terminologik tahlil: Ingliz va o'zbek tillaridagi mehmonxona ishiga oid atamalar tanlab olindi va ularning lug'atlardagi ta'riflari o'rganildi.

2. Fonetik tahlil: Ingliz va o'zbek tillaridagi terminlarning talaffuzlari va ularning o'zaro qiyosiy tavsifi o'rganildi.

3. Morfologik va semantik tahlil: Ingliz va o'zbek tillaridagi atamalarning grammatik va ma'naviy tuzilishlari o'rganildi.

4. Madaniy tahlil: Mehmonxona ishidagi madaniy omillarning ingliz va o'zbek tillariga ta'siri tahlil qilindi.

Shuningdek ishda morfo-semantik, statistik va qiyosiy - chog'ishtirma tahlil usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Mehmonxona ishi terminologiyasining shakllanishi qadimgi davrlarga borib taqaladi. Mehmonlar va sayohatchilar uchun turli xizmatlar ko'rsatish ilk davrlardayoq mavjud bo'lgan, va shuningdek, ular uchun maxsus atamalar ham paydo bo'lgan. Masalan, rimliklar davrida "taberna" so'zi mehmonlar uchun turar joyni ifodalagan. Bu davrdagi mehmonxona xizmatlari oddiy bo'lgan va ularning atamalari ham unchalik rivojlanmagan.

O'rta asrlarda mehmonxona sanoati va uning atamalari biroz murakkablashdi. Bu davrda Yevropada mehmonxona va xostellar faoliyati ko'paygan. Masalan, "inn" so'zi, ingliz tilida, yolg'iz sayohatchilar va tijoratchilar uchun turar joylarni ifodalagan. Shuningdek, "hostel" so'zi o'rta asrlardagi jamoat turar joylarini anglatgan.

Industrial inqilob davrida mehmonxona sanoatida katta o'zgarishlar yuz berdi. Ushbu davrda transport vositalari rivojlangani bois, sayohatlar soni ortib, mehmonxona xizmatlariga bo'lgan talab keskin oshdi. Mehmonxona ishi uchun ko'plab yangi atamalar va tushunchalar paydo bo'ldi. Masalan, "concierge" va "bellboy" kabi atamalar aynan ushbu davrda mehmonxona xizmatlarining rivojlanishi bilan paydo bo'lgan.

XX asrda mehmonxona sanoati globallashtirish jarayonini boshdan kechirdi. Bu davrda xalqaro mehmonxona tarmoqlari va brendlari shakllanib, ular bilan bog'liq atamalar ham xalqaro miqyosda standartlashdi. Buning natijasida "front office", "check-in", "check-out", "suite" kabi atamalar butun dunyo bo'ylab umumiy tushunchaga aylandi. Ingliz tili xalqaro til sifatida mehmonxona ishi terminologiyasining asosini tashkil etdi.

XXI asrda mehmonxona ishi terminologiyasiga raqamlashtirish jarayoni katta ta'sir ko'rsatdi. Zamonaviy texnologiyalar va onlayn bron qilish tizimlari bilan bog'liq ko'plab yangi terminlar paydo bo'ldi, masalan, "online booking", "e-check-in", "virtual concierge". Shuningdek, atamalarning qisqartirilishi va yangi uslubdagi so'zlar, masalan, "staycation" (uyda yoki mahalliy joylarda dam olish) ham shakllandi.

O'zbek tilida mehmonxona ishi leksikasining tarixiy rivojlanishi jamiyatdagi iqtisodiy, madaniy, va siyosiy o'zgarishlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu leksika ham vaqt davomida turli bosqichlarda shakllanib borgan. Mehmonxona ishi atamalari, avvalo, xalq an'analari, savdo yo'llari va keyinchalik global madaniy ta'sirlar natijasida o'zgarishlar va rivojlanishlardan o'tgan.

O'zbekiston hududida mehmondo'stlik an'anasi qadimdan mavjud bo'lgan. Aholining mehmondo'stlik madaniyati ko'hna zamonlardan boshlab rivojlanib, bu an'analar milliy madaniyatning muhim qismiga aylangan. Mehmonlarni qabul qilish uchun an'anaviy mehmonxonalar – "karvonsaroylar" (savdo

yo'llari bo'yicha yo'lovchilar uchun mo'ljallangan turar joylar) keng tarqalgan. Bu an'analarga muvofiq, mehmonlar uchun ajratilgan alohida joylar va ularni qabul qilish uchun xizmat ko'rsatish tartiblari shakllangan.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin, milliy qadriyatlar va o'zbek tilining tiklanishi jarayoni boshlandi. Bu davrda mehmonxona ishi uchun atamalarni milliy asosda shakllantirishga e'tibor qaratildi. Milliylikka urg'u berish maqsadida, ayrim ruscha atamalar o'rniga o'zbekcha so'zlar qo'llana boshlandi. Masalan:

- "Mehmonxona": - "Gostinitsa" o'rniga.

- "Qabulxon": - "Reception" o'rniga.

- "Xizmat ko'rsatish": - "Servis" o'rniga.

Shuningdek, global madaniyatning ta'siri tufayli, ko'plab xalqaro atamalar ham kirib keldi. Bu atamalar o'zbek tilida saqlanib qoldi yoki mahalliyashtirildi, masalan, "konserj", "shvedcha stol" (inglizcha "buffet"dan).

Zamonaviy tilshunoslikda "so'z" va "termin" tushunchalari o'rtasidagi munosabat muhim masalalardan biri bo'lib, bu ikki atama turli til soharida o'rganiladi va qo'llaniladi. Quyida ushbu tushunchalarning o'zaro munosabati va ularning tilshunoslikdagi roli haqida batafsil ma'lumot keltiriladi.

So'z tilning asosiy birligi bo'lib, u ma'noga ega va ma'lum tilda faoliyat yuritadigan asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. So'zlar to'g'ridan-to'g'ri kommunikatsiya vositasida insonlar o'rtasida ma'lumot almashishga imkon beradi. So'zning asosiy xususiyatlari:

- Ma'naviy komponent: So'z ma'lum bir ma'noni ifoda etadi, va u inson tafakkurida o'ziga xos tasavvur va tushunchalarga bog'liq.

- Fonetik komponent: So'zning talaffuzi va uning fonologik xususiyatlari tilning uning ajralmas qismidir.

- Morfologik komponent: So'zning tuzilishi va uning grammatik funksiyasi tildagi boshqa elementlar bilan o'zaro bog'liqlikda namoyon bo'ladi.

Termin shunchasi esa - ma'lum bir fan yoki kasb-kor sohasiga xos bo'lgan so'z yoki so'z birikmasi bo'lib, u ushbu sohada maxsus tushunchalarni ifodalash uchun ishlatiladi. Terminlar ko'pincha umumiy lug'at so'zlaridan farqli ravishda, aniq va aniqlangan ma'nolarga ega bo'ladi. Terminning asosiy xususiyatlari:

- Aniqlik: Terminlar ko'pincha bir ma'noda tushuniladi va ularning ma'nosi odatda muayyan fan yoki soha doirasida belgilanadi.

- Standartlashuv: Terminlar ko'pincha maxsus lug'atlar, qoidalar va standartlarga asoslanib shakllanadi, va ularning ma'nosi xalqaro miqyosda ham tushunarli bo'lishi mumkin.

- Mutaxassislik: Terminlar faqat muayyan soha yoki kasbda faoliyat yurituvchi mutaxassislar tomonidan ishlatiladi va ularning umumiy aholi uchun tushunish qiyin bo'lishi mumkin.

Zamonaviy tilshunoslikda so'z va termin tushunchalari o'rtasida aniq farq bor. So'zlar tilning asosiy unsurlari bo'lib, ular insonlar o'rtasidagi kommunikatsiyaning umumiy vositasi sifatida xizmat qiladi. Terminlar esa, ma'lum bir fan yoki sohaga xos bo'lgan maxsus so'zlar yoki so'z birikmalari bo'lib, ular aniqlangan va chegaralangan ma'nolarga ega. Tilshunoslikda ushbu ikki tushuncha o'rtasidagi o'zaro munosabatni o'rganish muhim ahamiyatga ega, chunki bu tilning rivojlanishi va uning turli sohalardagi qo'llanilishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Qolaversa so'z va terminlar ingliz va o'zbek tillarida mehmonxona ishi terminlarining kompleks chog'ishtirma tahlilini yuritishda qo'l keladi.

Xulosa. Ingliz tilida mehmonxona ishi leksikasining tarixiy rivojlanishi mehmonxona sanoatining uzluksiz o'zgarishi va rivojlanishi bilan bog'liq. Ilk davrlarda asosiy atamalar oddiy turar joylar va xizmatlar bilan chegaralangan bo'lsa, industrial inqilob va globalizatsiya jarayonlari natijasida leksika sezilarli darajada boyidi. XXI asrda raqamlashtirish va internet texnologiyalari mehmonxona ishi leksikasiga yangi tushunchalarni kiritdi, bu esa mehmonxona ishida zamonaviy talablarga javob beradigan yangi atamalarning paydo bo'lishiga olib keldi.

ADABIYOTLAR

1. Умархўжаев М.Э. Принципы составления многоязычного фразеологического словаря: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук – М., 1972. – 25 с.
2. Садыкова И.Х. Принципы составления англо-русско-узбекского учебного словаря юридических терминов: Дисс. ... канд. филол. наук. – Т., 1998. – 174 с.
3. Нурматова С.Х. Истоки формирования и функционирование астроавиакосмической терминологии в лексике английского, русского и узбекского языков: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. – Т., 2000. – 24 с.
4. Турсунова О. Ўзбек давлатчилиги тарихида қўлланган ҳуқуқий терминларнинг лисоний таҳлили: Филол. фан. ном. ... дисс. автореф. – Т., 2007. – 26 б.
5. Нишонов П.П. Француз ва ўзбек тиллари юридик терминологиясининг қиёсий-типологик тадқиқи: Филол. фан. ном. ... дисс. автореф. – Т., 2009. – 25 б.
6. Ахмедов О.С. Инглиз ва ўзбек тилларида солиқбожхона терминларининг лингвистик таҳлили ва таржима муаммолари: Филол. фан. д-ри дисс. – Т., 2016. – 255 б.
7. Кадирбекова Д.Х. Инглизча-ўзбекча ахборот-коммуникация технологиялари терминологияси ва унинг лексикографик хусусиятлари: Фалсафа доктори. ... дисс. автореф. – Т., 2017. – 44 б.